

Litvomanai.

Drama 4-iuose veikimuose.

Parašė Dvi Moteri.

Atspauzdinta iš „VARPO“.

Tilžė 1905 m.

Adresas: M. Saunus, Tilsit, Fabrikstrasse 27.

Perspausti užginta.

YPATOS:

Skirgailienė — senų papročių bajorė, kuriai materialingoji gerovė terūpi.

Leonas — jos sūnus, studentas.

Irena — jos duktė, jauna, skaisti, geros širdies, norinti visiems įtikti „panelę“.

Jonulio Augustinas — klérikas, iš pažiūros ligotas, rimto apsiėjimo jaunikaitis.

Jonulis — Augustino tévas, ūkininkas, žilas, savo nelaimės prislégtas senis.

Jonulienė — Augustino motina, paprasta sodietė.

Zolienė — prašviesta, numananti žmogaus vertę sodieti.

Przevluckio Bronislavas — mandagus, daug apie save manas' bajoras.

Stungurys — Skirgailų dvaro užvaizdas.

Prokuroras.

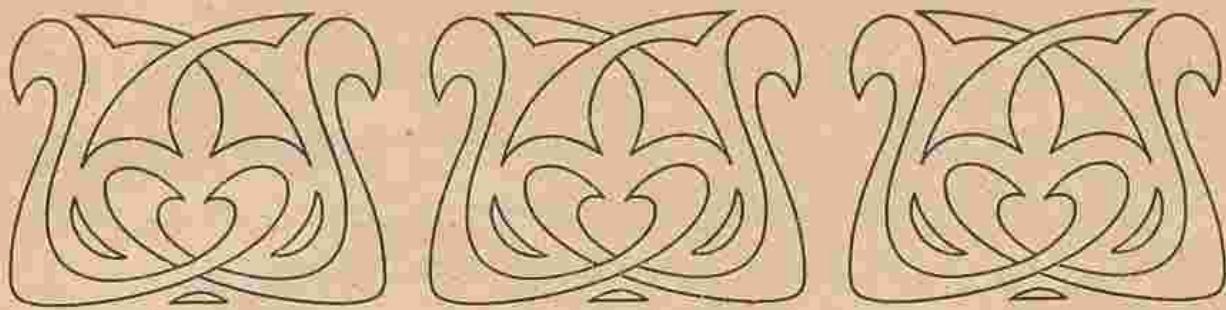
Žandarų viršininkas.

Kalėjimo tarnas.

Urednikas, Tarnaitė.

Žandarai, liudininkai, kalėjimo sargai.

Veikimas I.

Skirgailų dvaro kambarys, vienomis suveriamomis durimis į priebutį, antromis į kitus kambarius.

Scena 1.

Leonas: (jeidamas pro duris, valiza nešinas) Tai kur gi ponia? . . . Tai nėko nėra namie? . . . Kur panelė? . . . Čia teip tuščia visur . . .

Tarnaitė: (paskui Leono daiktus nešina) Vakar kaži-kur išvažiavo. Turbūt netrukus parvažiuos, (sukrovus į kertę daiktus išeina).

Leonas: (i įeinančią Augustiną) Na, sakyk man, brolau, ko tas urednikas paskui mūsų čia vijosi?! (žiūri pro langą) Kaži - kur važiuoja? . . . Ant oficinos? . . .

Augustinas: (neramiai dairydamas) Ogi kur ta mūsų valiza?

Leonas: (juokdamas) Ar tu manai, kad aš urednikui pavedžiau?

Augustinas: (šypsodamos) Su tavimi nepirksi! O kodėl tu nusiminei vagone, kaip paklausė, kieno ta valiza?

Leonas: Nusiminiau? . . . Lengva ištarti! . . . Kad aš būčiau pasisavinės, tai ži-

noma, kad būtų kratė. Juk žandarai studentui nenuleis . . . O tau bebigu! . . . Jo mylista kunigas, tai ir dideliomis valizomis turi tiesą važiotis, norint po birkavą . . . Tavo ilgiemsiemis skvernams visur pagarba!

Augustinas: (sėda staiga nuliūdės, užsi-dengdamas akis) O! tie skvernai! Tie skvernai!

Leonas: (nusiminės, kaip ir norėdamas teisinties) Ištikruju! . . . nenorėjau . . . nesuprantu . . . keli metai atgal, kas gi galėjo spėti tame į seminariją ištosiant.

Augustinas: (patylėjės, paskui ižūliai, pamēgzydamas Leono balsą) Ištikruju! . . . keli metai atgal, kas gi galėjo spėti tame, ponaitį, dvarponį . . . , ant savo pečių per sieną knygas gabėsiant tam siems mužikams . . . (pašoksta sujudintas). Man rodosi, kiekvienas . . . , bent tu galėtumei suprasti . . . Nereikia tau aiškinti . . . Ne svetima tau ta ideja, kurią aš savo krūtinėje nešioju: juk abu keliaujava vienu keliu, prie vieno tiksllo, nors tu studento švarkais, aš kunigo . . . tuotarpu klériko.

Leonas: Vargše! Neapsvarstei, kokiais pančiais sau kojas ir rankas surakinai . . .

Augustinas: Šaltas protas liepia teip padaryti . . . o protui visuomet aš galų gale pasiduodu. Ilgai kovojau, ir dabar dar jausmų kova kartais pakyla, bet jau protas pergalėjo . . . Pasiklauskime, prie ko mės stengiamės? . . . Viso mūsų trūso tikslas yra tik tautos sutvėrimas. Nevienas karštas patri-

jotas gali man užmesti tą žodį „sutvėrimas“, bet pats gali suprasti, jog ta minia, tie žmonės tokie artimi mūsų širdies, kurių gerovė yra teip mums trokštama, tai tik medega išskaidyta . . . nesusipratusi, kas ji kuo esanti . . . Patsai numanai, kiek aukų ir darbo reikia, idant pasisektų sutverti visa ko trokštame . . . Juo giliaus galvoju, juo didžiaus pasitikrinu ir matau, kiek mažai nėsam ligšiol padare. Sunkiose abejojimų valandose rodėsi man, jog dar nėsam pasiekę nė tikro kelio tikslui . . . Kiekvienas iš mūsų darbuojasi, nešdamas skatiką ant tėvynės aukuro, bet tomis menkomis aukomis tautos nepakelsime . . . Tęn, kur milijonai brolių dejuoja dvasios prislégime, tēn skatikais neišgelbēsime. Reikia didesnių aukų . . . būtinai didesnių . . . Jei iš tos minios nepakils ypatų, kurios viso amžiaus darbus paakaus savo broliams pažadinti, tad minia, visuomet tam si minia, prispaudimuose tebedejuojanti pasiliks. Patsai supranti, kas tos minios artimesnis, kas gali geriaus jos tarpe darbuoties, jei ne kunigas? . . . Tie mano ilgieji skvernai ne tik atvers visų mano brolių širdis prie manęs, bet sykiu slėps mane ir nuo piktų valdžios akių.

Leonas: Išsirinkai kelią kiečiausią.

Augustinas: Užtat ir trumpiausią! . . . Bet ir dabar negaiškime! Duokš valizą! Skirstykime knygas! Paskui tavieji sugriš, norës su tavim pasikalbėti . . . o man duosi

atsilsėti. Vos gyvas jaučiuos iš tokios tolimos kelionės ir nemiegotų nakčių.

Leonas: Ir visokių neramuų įspūdžių... Man sveikam ir tai užteko.

Augustinas: Ir daug laiko žuvo, o darbas laukia.

Leonas: (eidamas imti valizą pažiūrėjo pro langą) Bet sakyk man kas velnias su tuo uredniku? Valkiojasi po kiemą... (paėmės valizą atidaro ir atskleidęs papila iš jo knygas).

Augustinas: (rakina duris) Geriau užsirakinkiva.

Leonas: Žinoma, geriau (dėliodamas knygas ant grindų į krūveles). Svetimas pajutęs budeliams įkiš, o savieji akis išdraskys. Man ir dabar neramu, turiu čia dvare užvaizdą, žmogus nebejaunas, pati, vaikų yra, — bet susipratęs, kaip reikiant. Tuoj po mano suėmimo ir paskui, kaip teko po priežiūra būti, turėjau pas jį savo knygyną sudėjęs... Ir teip jis man padėdavo raštų tarp žmonių paleisti... Gal ką velniai ir suuodė?...

Augustinas: E! Kam tuoj tokios prastos mintis... gal, teip tik koks reikalas... (imdamas teip-pat knygas dėlioti). Bet tu ar ne perdaug sau išskyrei? Man daug reikia. Per ilgas vaisės gal pasiseks kam nors išdalyti. Yra pas mus viena ypatinga senutė, mokanti ir rašyti: ji daug man padeda.

Leonas: Ypatingu metu teko gyventi. Neseniai dar tyla, tamsumas neišbrendamas visur..., O staiga,... tarytum pavasario

vėjui papūtus: visi pašliai atgijo, sukiло, suužo . . . išdygo pajegos ir ištęn, iškur nė tikėties žmogus negalėjai.

Augustinas: (moja ranka) Idealizavimas! Idealizavimas! Paprasta liga mūsų inteligenčių, ištolo žiūrinčių į sodiečių gyvenimą! . . . Aš vieną tik pažįstu tokią senutę . . . vieną tik, kaip kokį stebūklą mačiau: pirma paprasčiausia tamši boba, o dabar tarytum ir sapnuodama neužmiršta tėvynės . . . Kita inteligenčių tiek nesirūpis . . .

Leonas: Inteligenčių! . . . Tuo tarpu pas mus tuščias žodis! . . . Daug jų pažįstu! Maž kiekviena lietuvaite dėl baltos duonos! Kad sugautų kokį daktarėli ar advokatėli, giriasi lietuvaitei esančios . . . Užtenka joms rūpescio apie savo gerovę! . . . Tėvynė nebent lūpose! . . . Kaip šventdieninis drabužis: prie svečių . . . Štai nors ir manosios. Motyna prisiskaičius, prakilniai moka ir apie patriotizmą šnekėti. Sakosi per lenkmetį sukilusiems revolverius ir paraką vežiojusi. O dabar? . . . Dabar kratosi ištolo, išvydusi ne cenzūrinę knygą.

Augustinas: Numano, jog knyga stipriaus už paraką veikia.

Leonas: Et! (numojęs ranka) Pagaliaus ko iš senos benorėti? . . . Kad tik ne perdaug kliudytų . . . Gal senatvėje ir nenumanyti, kokias rimtas ir svarbias dienas tauta gyvena. Bet ir sesutė! Ušsidegdavo ne sykijai jauna širdis. Pats žinai, pažįsti. Vis dar

turėjau viltį iš jos žmogų, kaip reikiant, padaryti . . . Bet dabar susirišo, susižadėjo čia su kaimynu, kurs lietuvių ištolo nekenčia . . . Ne sykį man pačiam drėbė į akis, kad kokia tai galint būti tauta iš vienų chamų . . . Nors sesuo rašo, būk jos sužadėtasai dabar po jos įtekme atsimainės, bet . . .

Augustinas: O, gal, ir atsimainė?

Leonas: Žinoma, pirma laiko sunku sprešt, bet širdis nesidžiaugia . . . (girdėti bildesys į duris ir moters balsas už durų).

Balsas: Ach! Leonas sugrijo! Bet kas čia yra?! Kas čia užrakino?!

Leonas: (pusbalsiu) Oi, Dieve, Mama užklupo! (grobstydamas knygas ir mezdamas į valizą) Skubék! Skubék!

Augustinas: Palükék! Tu čia vėl sujausi.

(Suveriamosios duris neužsklestos, tik užrakintos, smarkiai stumiamos atsiveria į abi pusis. Tarpduryje atsistoja Skirgailienė, Irena ir Przevluckis.)

Scena 2.

Skirgailienė: (ipuldama) O, Leos! Tu iš dangaus iškritai . . . (apkabindama Leoną, o Leonas jai rankas bučiuoja). Be galio man rūpéjo, kur tu dingai! Visi pažistami studen-tai susivokę, o tavęs kaip nėra, teip nėra . . . ir niekas aiškiai negalejo pasakyti, kur tu dingai.

Leonas: (pasibučiavęs su Irena ir padavęs ranką Przevluckui) Mano vienas draugas netikėtai nusitraukė mane pas save.

Skirgailienė: (pažvelgusi į Augustiną, kurs visą laiką sumišęs, pasilenkės grobsto išblaškytus laikraščius ir knygas ir skubiai kemša į valizą) Tokį darbštū svečią mums čia atvežei!

Leonas: (teip-pat sumišęs, traukdamas Augustiną už skverno, bet kartu steigdamas savimi uždengti išmėtytas knygas) Sveikinkis! (Augustinas sveikinas su visais, paduodamas ranką).

Tarnaitė: (iėjusi) Urednikas nori su ponia pasimatyti.

Skirgailienė: Kas?! Urednikas?

Tarnaitė: Urednikas čia iš miestelio, seniai jau laukia (išeina).

Skirgailienė: (prie vaikų) Išeikite, vakkai, už mane, paklauskite, ko jis nori.

Przevluckis: (pašokdamas prie Leono) Aš tamsta pavaduosiu. Siandien tamsta didesnis už mane svečias (išeina).

Scena 3.

Skirgailienė: (dairydamosi) Jūs iš keliōnės pavarge, jūsų daiktai išmėčioti. Mudvi su Irena jums padėsiva sudėlioti.

Irena: (pašokdama) Mama, sėskis! Aš visus pavaduosiu (renka knygas).

Skirgailienė: (žiūrėdama į išmėtytas knygas) Kam būtų studentai? . . . Vienos knygos! . . . (pakeldama nuo aslos pluokštą popierų ir pažvelgusi į jas, perveria Leoną akimis) Leos! Ir tu dar nesiliovei mus skandines! (sujudinta grobstydama knygų pluokštus nuo aslos ir atgal mėtydama) Ach! tu Dieve! Dieve!

Leonas: (pašokdamas prie motynos ir bučiuodamas rankas) Motut! Nusiramink! Anokia čia nelaimė!

Skirgailienė: Ar gali būti didesnė?! Tu pats save prasižudisi! (prisimalonėdama) Leos! Vaikel! Leisk tu man jas sudeginti... Man bus ramiaus... (suplodama rankas ir žiūrėdama jam į akis) Jei bent truputi mane myli, akimirkniu viskas ugnyje sutirps... ir tu man būsi vėl brangiausias vaikas, brangiausias mano svečias.

Leonas: (rimtai) Motut!... bet ir tėvynė man brangi! (rodydamas į knygas) O čia dalis jos turto, dalis jos dvasios... Čia jos šviesa... Ką pasakytumei apie žmogų, kurs turėdamas rankose žiburi, šviečianti tiems broliams, kurie tamybėse klaidžioja — leistų tą žiburi užpūsti... Nors ir savo tikrai motynai... Ne, aš teip neapaksiu!

Skirgailienė: Dieve! Dieve! To dar turėjau sulaukti... (užsidengia veidą tyliai verkdama).

Leonas: Suprask, motute, mane bent kartą: kol man rankos neapalps, arba kol jų nesurakjs, vis stengsiuos augštai iškėlęs tą žiburi laikyti... ir tat mano paskutinis žodis.

Skirgailienė: ...Suprantu! Suprantu! Tau broliai svetimi žmonės, prasčiokai... O motyna tat niekis!... (dar didžiaus verkia).

Augustinas: Nusiramink tamsta! Aš ta valizą tuoji išvešiu (baigia knygas délioje).

Skirgailienė: Juk ir tamsta turbūt turi motyną, kuriai lygiai širdis skaudės, matant vaiką tokiam pavojuje.

Augustinas: (liūdnai bet ir karčiai) Širdį skaudės . . . Žinoma . . . bet kiteip negali būti: turi prie to priprasti, kol neišmoks gailėties nevien savo sūnų (paduodamas Leonui ranką, norėdamas atsisveikinti). Lik sveikas!

Leonas: Ne, Augustinai, aš tave teip neišleisiu. Kad pasisavinai valizą, tai ir mano motyna gali dėl manęs nusiraminti. O tau pailsis reikalingas.

Augustinas: Ne, ne, kam? . . . (priešinasi Leono prašymui).

Skirgailienė ir Irena: (kart puldami prie Augustino) Ne, ne, to nemalonumo tamsta mums nepadarysi, kad ēmęs teip be nieko ir išvažiuotumei.

Skirgailienė: Čia-pat Leono kambarys. Eik tamsta atsigulk. Pasilsék! (Augustinas visų verčiamas, ima valizą ir išeina ja nešinas).

Leonas: (ragindamas) Eik! Eik! Gal užmigsi! . . .

Scena 4.

Skirgailienė (i Leona): O! Jūs, vaikai, vaikai! Kaip jums negailu jūsų jaunų dienų!! Dar suprantu . . . tokie Jonuliai: jū reikalas, jū atsakymas! . . . Bet mums ko prie jū prisidėti?! . . . Ko mums jie gali rūpėti? Eina jie prieš valdžią, (užsidegdama) prieš ponus, prieš viso pasaulio tvarką, prieš teisybę . . .

Jau už lazdū griebėsi, netrukę imsis ir už peilių . . . Žinoma, ką gi geresnio išmanys!

Leonas: Žinoma, jog tamsybėje laikomi žmonės nėko gero nė išmanyti negali.

Skirgailienė: Bet ko tau, arba man gali rūpēti jų neišmanymas?

Leonas: Motut! Manyk bent, ką šneki?!

. . . Ko gali rūpēti man mano brolio neišmanymas?!. . . Tai vis tiek, kaip sakyti: ko gali rūpēti man mano brolio nelaimė? . . . Mano brolio nužeminimas? . . . Nebent aš pats nebūčiau žmogumi ir žmoniškai jausti nemokėčiau!

Skirgailienė: Tai ką gi jūs savo rūpesčiu padarėte? . . . Šimtus kirmydote kalėjimuose . . . o likusiems tik didesnis vargas.

Irena: Tie mužikai išmušė žydus, dabar jau prie ponų rengiasi . . .

Leonas: Per tamsumą ir išmušė. Dar vienas aiškus ženklas, kad reikia jie apšvesti . . .

Skirgailienė (suplodama rankas): Mat! Renia! Ar aš ne visuomet teip sakiau: jis nēkuomet nebūtų prisidėjęs prie žydų mušimo.

Leonas (nekantriai): Susimilkite! Šnekėkite aiškiaus. Jau nėko nebesuprantu.

Skirgailienė (vėl į Ireną kinknodama galva): Aš teip ir sakiau, kad jis ir sapnuote apie tai nesapnavo.

Leonas (suerzintas): Neveskite iš kantrybės!

Irena: Mat, čia studentai, žinoma, turbūt iš mužikų, kas gi daugiaus? . . . užsiundė žmones žydus mušti . . . Baisiai kas darësi . . .

Leonas: Studentai užsiundė! . . . Netikėkite tokiais melais!

Irena: Przevluckiui ne tik vienas Boruchas sakė, bet ir pristavas atkartojo: kad čia ne kieno darbas . . . tik studentų.

Leonas (susijimdamas galvą): Su jumis šnekant pats nežinai: ar pykti? . . . ar verkti? . . . ar tik juokties? . . .

Scena 5.

Przevluckis (jeidamas): O! tai, kad įkliuvo, tai įkliuvo Stungurys!

Leonas: Ką?! . . . Stungurys?! . . . Kaip įkliuvo?

Irena: Stungurys!! Dieve! Dieve!

Skirgailienė: Kaip pasiklojo, teip ir miegos (kreipdamosi prie Przevluckio) A! . . . tai turbūt urednikas nuo sprauniko atsakymą pristatė.

Leonas: Nuo sprauniko atsakyma?! . . . Urednikas?! . . . Kas čia jums rišasi?

Skirgailienė: Žinoma, rišasi! . . . Ta prakeiktą Stunguri, kaip jau ir tu buvai prašęs, taupojau, glabojau, kaip kokį gera! . . . O kad aš jam ši pavasari pasakiau, kad perdaug anksti atlaido darbininkus, tai pirmą sykį jis man nė „vamt“ . . . Kaip jau negirdėjės! . . . Sakau kitą sykį, dar aiškiaus, kad tai mums nuoskauda, laiko vogimas . . .

Jis man atsako, kad aš tuo nesirūpinčiau . . . Matau, kad aš, silpna moteriškė tokį ginčą nenuveiksiu, kreipiuos prie pono Przevluckio, kad jis mane pagelbuotų.

Przevluckis: Aš kiek galėjau, tiek dariau . . . Kaip numanydamas aiškinau, kad nėkur pačiasarij dar su saule darbininkų ne- atleidžia (rodydamas). O jis rankas sau į kišenes susikišęs, nejudindamas nė kepurės, akis pa- štašęs, drąsiai šaukia: „Ne koks tu ponas ant mano sprando.“ — Tuomet aš įpykęs kaip drébiau jam žodžiais, jau nebeskuz- damas, išdėjau į paskutines dienas, o jis priešais, dargi visų darbininkų akivaizdoje: „Muša dabar žydus, bet netrukus užčiaupsim dantis ir tokiems ponams.“

Irena: Vargšas ponas Bronislavas! . . . Tieki nemalonumų dėl mūsų gero.

Przevluckis: Dėl tamstų įmamyčiau į ugnį šokti, bet tokiu chamu apsileisti, ne- pridera mano padėjime . . . Ir koks tai būtų papiktinimas kitiems!

Skirgailienė: Kito išėjimo mums ne- buvo, kaip tik skysties sprauninkui. Vakar davėme telegramą.

Przevluckis: O šiandien Stungurys émė prieš uredniką teip-pat akis statinéti, kaip prieš mane. O urednikas ne kvailys. Kaip tokiu neramu laiku, tai liepė ir sotnikui ir desetnikui paskui saveš atkakti. Kaip ured- nikas pareikalavo pasporto, Stungurys ne- duoti. Urednikas į skrynutę, jis neleisti.

Urednikas išaukės sotniką ir desetniką atidarė skrynutę . . . o ten pasirodė vienos lietuviškos knygos, ir laikraščiai . . . ir . . .

Scena 6.

Stungurys: (išbaukštintas, surištomis rankomis, uredniko vedamas, staiga ipuola pro duris, puola ant kelių prieš Leoną, urednikas pasilieka prie durų) Ponaiti! . . . Kur tu užtrukai! . . . Kad būtumei bent prieš kelias dienas . . . Gelbék! . . . Suėdė mane! . . . suėdė! . . . Pražuvau! . . . Į peklą, tai bent vieną dūšią . . . O čia ir pati ir vaikai! . . . Ponaiti! . . . Mieliausias! . . . Pats žinai! . . . Ar aš ką apvyliau?! . . . Už ką?! . . . Kokia mano kalčia?! . . . Dirbau, kaip jautis! . . . Be poilsio! . . . O vis užsisėdusi . . . Gero žodžio negirdėjau! . . . Kentėjau! . . . O dar tas, kaip émė maišyti . . . su velniais . . . rupužémis . . . maskoliškai . . . , juk ir mano kraujas.

Leonas: (kalba kartu su Stunguriu, nuo-pat pradžios apkabinės, kelia jį, o tas vis krinta jam prie koju) Stungury! . . . Broli! . . . Nusiramink! . . . Kam teip? . . . Nereikia! . . . Ką galēsiu, tą darysiu . . . Nė pačiai tavo, nė vaikams néko netruks . . . Paskutiniu kąsniu pasidalisiu . . . Ir apie tave, kiek galèdamas, rūpišiuos. Šiandien-pat pas viršininką nuvažiuosiu.

Stungurys: (atsikélés rankas dangun keldamas) Dieve! Tu matai mano kaltybę! . . . Ir matai mano skaudėjų širdj . . . Dievas danguje, o ponaitis ant žemės!

Urednikas: (priėjęs traukia už rankovės)
Laikas jau! Laikas!

Stungurys: (lenkdamas galvą Leonui) Sudieb! Pavedu tamstai mano kūdikius! Neapleisk (išeina uredniko vedamas).

Przevluckis: Gailestis po laiko.

Scena 7.

Skirgailienė: Iškur toks žmogus gali suprasti, kame teisybė?! . . . Mės baudžiame, o Leonas už tuos pačius darbus jam vaikus prižada auklėti.

Irena: O šaukė, kaip miške.

Leonas: Renia! Sesut! Kur dingo tavo gera širdis? . . . Negana žmogų į vargą įstūmei, dargi tyčiojies! . . . Juk tu žinai, už ką jis kenčia! . . . Grižau į tėvų namus, karštai prisirišęs prie vietų, kuriose užaugau . . . prie žmonių, karšta širdimi pamylėtų . . . bet trumpos valandos užteko pasitikrinti . . . jog aš čia svetimiausias . . . kad nebéra manko veikti tarp jūsų . . . Užtat, likite sveikos be manęs! . . . Né aš jūsų, né jūs manęs nebesuprantate . . .

Skirgailienė ir Irena: (abi puldami su ašaromis prie Leono) Leoś! Leoś! Kas tau į galvą ateina?!

Przevluckis: Matau, kad aš čia pervis ponui Leonui užkliuvau.

Leonas: Tokie darbai, kokius aš čia išvydau, kiekvienam doram žmogui turėti užkliūti.

Irena: Leoś! Leoś! Aš viską padarysiu, kaip tu norėsi . . . Galiu ir žiedą ponui Przevluckiui atiduoti . . . Aš tuoj mamai sakiau, kad tau tas mano susižadėjimas nepatiks.

Skirgailienė: Juk tau Leonas nėko nesako už poną Przevluckį!

Leonas: Man nebeliko jau nėko jums besakyti . . . Mūsų kelai iau persiskyrė . . .

Skirgailienė: (puldama prie Leono) Leoś! Tu pasigailėk nors motynos širdies!

Irena: (numaudama žiedą ir duodama Przevluckiui) Tamsta dovanok! . . . Man brolis brangesnis!

Przevluckis: (rankas grąžydamas) Pana Irena! . . . Neimu, neimu . . . dėl paskutinio žodžio!

Leonas: (pirma į motyną) Motut! Kam tas viskas? . . . (i Ireną) Renia! Kam tų aukų? Nékuo nebeužsidengs bedugnė, kuri tarpe mūsų atsivérė.

Veikimas II.

Jonulių troba. Prokuroras, žandarų viršininkas ir Augustinas sėdi aplink stalą, ant kurio žiba lempa. Augustino skrynutė atitraukta į aslą, knygos iš jos išvartytos, drabužiai išmėtyti. Du žmogu stačiu dairosi po vidų. Jonulienė sėdi pas krosnį užsimaukusi skepetuką, šniurkščia ir dažnai nosi šluostos į prijuoste.

Scena 1.

Žandarų viršininkas: (paduodamas plunksną ir pastumdamas popierą į Augustiną) Rašyk tamsta: metus, mėnesio dieną... padare kratą pas mane (rodydamas pirštu į popierą), Čia pasirašyk!

Prokuroras: Tai tamsta nuo gimnazijos mokslo nedraugavai su Skirgailiu?

Augustinas: (pasirašęs ir padėjęs plunksną) Iškur?!... Ar jis man lygus?

Žandarų viršininkas: O jo sesutė graži mergutė! (i Augustiną) Ar nė jos nepažisti? (Augustinas pečius patrakes) Ak!... Užsimiršau!... Tamsta kunigas... Mergos nerūpi

Prokuroras: (i žandarų viršininką) Luidininkams reikia pasirašyti.

Žandarų viršininkas: (pašokęs, pamojės ranka vieną žmogų ir pirštu rodydamas į popierą) Čia pasirašyk savo pavardę! (pasirašiusį stumtelia, antrą pamojės, vėl rodydamas, kur rašyti) Pasirašyk pavardę!

Prokuroras: (tuotarpu į Augustiną) Ar iščia toli Skirgailienės dvaras?

Augustinas: Tikrai nežinau. Vis yra kelios mylios.

Žandarų viršininkas: (i liudininkus) Jūsų čia neberekia! Žiūrékite arklius! Tuoj važiuosime. (Liudininkai išeina.)

Prokuroras: (i žandarų viršininką) Atleisk tamsta ir kitus žmones!

Žandarų viršininkas: (priėjęs prie durių šaukia į prieangį) Jūsų neberekia! (grįdamas) Ištikro gailu to Skirgailiuko! . . . Tokios prakilnios giminės! Kad tai būtų nors pirmas sykis . . . Bet jis sakėsi su tamsta kartu važinėjės litvomanų reikalais. . . . Už tat tamstai ir išėjo daug painių.

Augustinas: Bent aš su juo nėkuomet ir nėkur nėsu važinėjės.

Augustinas: (ima popieras, deda į savo portfelį ir keliasi) Važiuokime! Važiuokime!

Žandarų viršininkas: (rašydamas) Ach! kaip pavargome! Tokia tolima kelionė! Ir dantįs išdžiūvo . . . (dairydamos į Augustiną) Ar neturit tamstos arbato kokio lašelio? . . .

Augustinas: (kreipdamos prie motinos pas krosnį) Mama! . . . Svečiai nori arbato . . .

Jonulienė: (nusisukdama į šalį) Šuns gumbo jiems! . . . Ne arbatos!

Žandarų viršininkas: (skubriai dėdamos popieras, į Augustiną) Kokis vargas, kokis vargas mums reikia pakelti dėl tų litvomanų . . . Naktimis daužykis . . . Dieną nė laiko nėra . . . O tų raštų pas mane pilnos kertės. Ištikrujų! Névienas litvomanas tiek jų neturi . . . (i Augustiną, vilkdamos apsiaustą) Gal tamsta netiki manim?

Augustinas: Nežinau tų litvomanų raštų, užtat neturiu ko tamsta netikėti.

Prokuroras: (atsisveikindamas) Sudiev! (Velkas apsiaustą ir išeina pro duris).

Žandarų viršininkas: (teip-pat atsi sveikindamas) Duok, Dieve, paskutinį kartą su tamsta tokiais reikalais (išeina).

Augustinas: Keliaukite sveiki! (pakel damas lempą ir norėdamas jiems pašvesti.)

Jonulienė: (pašokusi) Dar čia lemos! (atimdama iš rankų Augustiniui ir statydama atgal ant stalo) Dėlko jie matė tamsoje jeiti? ! Biesai! Pasiutėliai!

Augustinas: Mama! dėlto žmonės!

Jonulienė: Kipšas čia anuos nešioja! Kas gi jų prašė, . . . kad čia valkiotūs? Žiūrėk tik, tavo kunigiškos knygos ar visos tebėra . . . Juk jiems tik kas ištraukti rūpi . . . O kaip tos balabaikos, ar aš tau nesakydavau visada: nebiaurokis! nebiaurokis su tais raštais! (dėliodama Augustino drabužius) susidėjo su visokiais farmazonais, kur nė pasninkų,

nė šventės nelaiko . . . Ar aš tau nesakiau?
. . . Kunigui ir visai teip nepriderėtū! . . .
Dievas dėlto dabar mus ir teip baudžia.

Augustinas: (teip-pat dėliodamas daiktus)
Man iškart néko pikto: néko nerado, néko
negavo.

Jonulienė: O kiek ta išgastis neša?!

(metusi daiktus dėlioti, rankas susidėjusi) Pašokau
iš miego . . . toks bildesys į langą, net sienos
dreba. Plėšiu akis! . . . Žiūriu . . . Be ne
gaisras? . . . Išgirdau maskolišką kalbą! . . .
Dilkt! man per širdį . . . plaukai man stati
sustojo . . . Sustingau ant vienos . . . Jau
dabar sakau išveš antrą! Motynėlė švenčiausia!

Scena 2.

Zolienė: (ipuldama uždususi) Ar Augusti-
nas dar tebéra?! (išvydusi Augustiną) Dievo
malonė! . . . Kad čia tyliai apsięjote! . . .
Tai mūsų nejutimas nėvieno! Kad būčiau
neturėjusi tvinkstančios karvės, néko nebū-
čiau nė žinojusi . . . Pareinu iš kūtės . . .
žiūriu . . . visa gauja žandaru belekianti jau iš
jusų kiemo. Nutirpau . . . Tamsoje pasi-
rodė, kad ir Augustiną kartu vežas.

Jonulienė: Gana! gana! . . . Man dar
šaltas prakaitas nuo kaktos nenudžiūvo . . .
Širdis émė plakti . . . rankos dreba . . .

Zolienė: Ne dyvai ir tamstai, kūma,
rūpesnis ant rūpesnio.

Jonulienė: Ir dar kaži-kada galas bus!

... Tėvas tik žydui su lazda pamojavo! ... antra nedėlia sėdi! ... O kiek kaštavo?!

Zoliénė: Staniulienė vakar pasakojo, būk urednikas sakes, kad Jonulis su lazda žydui drožė per galvą, net akis iššoko ... ir sakes, kad jam nebus dovanota.

Jonuliénė: O! tai melagiai! Prakeiktieji! ... Lygiai aš pati nebuvalau kartu! ... Lygiai nemačiau ... Srolis lekia ūlyčia akis pakabinęs. Manasis tik pamojo su lazda, sako: „duokite tam rupūžei!“ ... Ar jis vienas teip darė? ... Juk visas svietas mušė ... (verkai).

Zoliénė: Žinoma, dabar tu kalbu, melagysčių nė sugaudyti negali.

Jonuliénė: O manasis vos tik ištarė vieną žodį, urednikas čia-pat buvęs, čiupt! už sprando ... tiek aš ji ir bemačiau ... O tarytum kas čia pikto truputį tuos makliorius išplūkti ...

Augustinas: (sėda prie stalo, galvą į delnus įrémęs) Žinoma, mūsų žmonės, patis be žydų nė žingsnio negali apsieiti, o paskui jau reikia maklioriai mušti ... Tai ir nelaimė!

Jonuliénė: Per tame, vaikeli, ir šią-nakt susitūrėjau ... o kad ne, tai būčiau tuos šunssnukius gerai išdėjusi ... arba su pagaliu kakta perskélusi.

Zoliénė: Et! kūma! ... Mūšis, pešis ... grašio prašo.

Jonuliénė: Ar dar mēs maža grašio išleidome su tėvu? ... O dabar šit su šiuo ...

(rodydama į Augustiną) Ar ne nauja skylė bus?!
Ar nereiks išsipirkti?!

Augustinas: Mama! Kokie čia pirkimai?! Jei ką būtų rade, būtų mane paėmę . . . O dabar nėkokios priekabos prie manės.

Zolienė: Ar nenumanai, dėlko čia tamstą kratė?

Augustinas: Tai dar laimė, kad patyriau, kiteip nebūčiau čia bestovis. Subatoje jau sutemus buvo atvykusi Skirgailaitė.

Zolienė: Irena?

Augustinas: Irena. Ir ji kuo-tik buvo gavusi nuo brolio iš kalėjimo žinią: urednikas mane tuomet pažinės, kaip aš su juo važiavau. Iškitur žandarai negalėjo patirti . . . Leonas užsigynės pasižistąs su manimi ir prašės, kad ir aš jo užsiginčiau.

Jonulienė: Prijautė mano širdis, kad iš to išvirs košė. Ar tas Skirgailiukas žmogus?! . . . Kas ji kuomet yra bažnyčioje matės?! . . . Ar ta jo sesuo, ar ne pelėda?! . . . Čia atvažiavusi tik su Augustinu šnibžda, o man nė gero žodžio. Ar tau buvo su tokiais susidėti?! . . . Kaip apsėdimas koks! Nékuomet pirma nebuvo tos pažinties, nė to važinėjimo! . . . O reikia žegnoties nuo tokių.

Augustinas: Motut! Jie někam něko pikto nedaro.

Jonulienė: Pikto nedaro?! . . . Ar ne per juos užtraukė žandarus?! . . . Pats sakei!

Jie lobingi! Jie ponai! Jie neišmano vargo!
Bepigu jiems! Patupdė tokį ponaitį, užpils
gerkles visiems! . . . Tokie miškai!! . . .
Tokie laukai!! . . . Ar nėra iškur?! . . . Be-
veizdint ir paliks liuosas . . . O kad teip
mūsiški būtų suėmę! . . . Dabar tévas kalé-
jime! . . . Ant mano vienos galvos visi vargai
sukristū! . . . (verkdama) Skolos iš visų pusiu!

. . . Skolininkai spaudžia! . . . Išsižioję visi
laukia, kuomet įsišvės! . . . O pajutę pakliuvus
i kalėjimą, tuoju būtų mane ištaksavę . . .

Zoliénė: Juk dar tokio vargo nėra, ko
čia teip krimsties?!

Jonuliénė: Kitam berods gali papiginti,
kad pati tokią vargą neturi! . . . Kol mažesnis
buvo, kiek ta gimnazija kaštavo?! . . . Pinigus
mokėjome, proventus vežėme . . . Savo sviesto
būdavo neturėsiu, pirksiu, vargsiu. Vis dar
galėjau šeip-teip sukties! . . . O dabar, kada
jau liepto galas nebetoli, kada jau skolininkai
išsižioję laukia įsišventimo . . . Šmakšt! vi-
sokios skylės atsirado! (didžiaus verkdama)
Dargi tas biesas Skindeliénė spigina: nebus
tavo vaikas kunigu! Nebus! . . . Pames jis
tā kunigystę! —

Zoliénė: Ko čia visų bobų plepalų
klausyti! . . .

Jonuliénė: Kits vėl pliauzarojo, kad
tévas į kalėjimą įkrito, tai sūnų iš semina-
rijos išvarysią! . . . Visi man širdj plėšia! Kaip
su peiliais raižo! . . . Kad jis (i Augustiną
rodydama) tiek vargo pakėlęs, tiek mano ašaru

išgėrės, nepabaigtų, nebeįsišvęstų, bevelyčiau šimtą sykių ji ant lertos pamatyti . . . arba pati į grabą atsigulti!

Zoliénė: Kūma! Né pati krimskis! Né Augustinui graudink širdį! . . . Eik verčiau atsigulk . . . Užmigsi ir nusiramjsi.

Augustinas: Ko čia visus vargus rokuoti lig pirma laiko?

Jonulienė: Galva man užia, nelis man miegas į akis.

Augustinas: (paėmės motyną už rankos ir bučiuodamas) Motut! Atsigulk! Nusiramjsi! Né man teip širdis neskaudės.

Jonulienė: (apkabindama sūnų) Mano tu vaikeli! Visas tat mano širdies linksmumas, visas mano nuraminimas, pamanius, kad aš savo aniolėli netrukus pamatysiū prie alto- riaus. Nuo-pat pirmos tavo mokslo dienos vičvienaitė ta mintis stūmė mane per visus vargus.

Zoliénė: (pastumdama Jonulienę prie kamados durų) Eik, kūma! Atsigulk! . . . Leisk ir Augustinui pasilsėti . . .

Jonulienė: (išeidama) Žinoma, ir jam tiek besiranda.

Scena 3.

Augustinas: (rankas nerdamas už galvos) Ak, tu, Dieve!

Zoliénė: (patylėjusi valandikę, žiūrėdama į Augustiną, kinknoja galva) Vargšai! Jūs vargšai!

Ar sulauksite bent jūs jaunieji, kuomet Lietuvoje dorieji nebekentėtū!

Augustinas: (užsidegdamas) O šiandien ar vien Lietuva tokiose skausmų jūrose pa-skendusi? . . . Visas pasaulis sukilo, suužo. Mės tik, smulkus truputelis visūmenės judē-jime . . . Mums ypatiškai nėra ko rūpinties, ar sulauksime giedros, ar neteisybių galio. Mums tik pridera ištverti, kaipo gyvam tei-sybės troškimui, mums tik pridera, kaip įmanant, kelti ir sėti tarp savujų tą troškimą, kad nepasiliktumėm paskutiniai.

Zoliénė: (numodama ranka, liūdnai) Teip ir aš maniau: kol saulė patekės, rasa akis išės . . .

Augustinas: Netark tamsta teip! Jei tėvynės išganymas mums tikrai rūpi, nėra mums laiko nusiminti.

Zoliénė: (vis liūdnai) Ko čia nenusiminti, kad iš visų pusiu visus neramumai spaudžia. Šit ir šiandien buvau miestelyje, mačiaus su Stunguriene. Nors nėkas jos nepagirs, kad ji savo ponaitį išdavusi . . . Ji vargšė sakosi nepasiūtusi, kaip ji, suimant vyra, prieš ured-niką išsižiojusi, žinoma, iš skausmo, kad tai knygos ne jos žmogaus, bet ponaičio . . . Skirgailiukas bent širdies vyras! . . . Jis visuomet toks ir buvo . . . Būk rašas saviem-siems iš kalėjimo; melzdamas motynos ir sesers, kad neapleistų Stungurienės . . . o su Stunguriu, sako, kiek gauna iš namų maisto,

vis pusiau dalijasi . . . Mat, koki jo širdis! . . .
Ar daug pyksta už išdavimą? . . .

Augustinas: Rodė man Irena jo raštą.
Jis nepyksta ir nėko daugiaus nekaltina, kaip
tik šių dienų pasaulio tvarką . . . ir mūsų
begalinį tamsumą visų luomų, be skyriaus,
didžiujų ir mažujų.

Zolienė: Teisybė! Teisybė! . . . Sako,
žmonės prasti kerštai. O ir ponai ar man-
dresni? . . . Kaip ir Skirgailienė . . . kaip
biauriai keršija? . . . Tai vargšei gyvnašlei,
kaip žmonės Stungurienę vadina, duoda maž
badu mirti . . . Maitinasi Dievo apvaizda ir
mielaširdyste dar kai-kurių žmonių . . .

Augustinas: Irena neduos skausti.

Zolienė: Kaip gi neduos?! . . . Kad jau
nuskaudė išvarydami. O apie duoną, kad
pasirūpintų, tai ko benorėti?!

Augustinas: Aš tuo nenoriu tikėti.

Zolienė: Kaip sau nori . . . bet Stun-
gurienės dvare jau nebéra, o Przevluckis ten
visas ponas . . . Su motyna tai viena vienybė,
tik abu šaukoja vaikščiodamu po kiemą . . .
(prieangyje duris sugirgždėjo, girdėti žingsniai,
Zolienė pašokdama) Biesas ką čia benešioja?!

Be ne žandarai sugrijo?

Augustinas: Tegrišta, teip viską su-
slėpiau, kad ir dešimt sykių dar kratytų,
nėko neras . . . Tik baisiai nuvargau jiems
bemeluodamas . . .

Zolienė: Nelaimingas vaikas!

Scena 4.

Przevluckis: (įeidamas su apsiaustu, botagu nešinas) Dėlto, mat, gerai pataikinau! (kepurę maudamas) Parodė man, kad tame sodžiuje tamsta gyveni, bet kiemo nežinojau . . . Einu stačiai ant žiburio, ir gerai!

Augustinas: (atsikėlęs paduodamas ranką) Netikėtai čia tamsta! Tokiu laiku!

Przevluckis: (švelniai) Su reikalais! . . . Tamsta žinai, kad šią gadynę visoko turime saugoties! . . .

Augustinas: Kas atsitiko? . . . Gal, Leonas atsiuntė kokią žinią? . . . Gal, koki paliepimą?

Przevluckis: (numojes ranka) Aš tuo nesirūpinu . . . dar trūktų įkliūti . . . Visuomet ir seniaus Leonui sakydavau: anksčiaus ar veliaus turės kiekvienas už savo darbus apskaitą duoti. Cha . . . cha . . . cha . . . Mano žodis ir išsipildė (sėzdamos) Dovanok tamsta, aš teip apsisiautės, bet tik ant trumpos valandelės . . . Prisivengdamas keliavau prie tamstos nakčia, nes naktis visada ir aklesnė ir kurtesnė . . . O dabar, pats žinai, tokie baisūs laikai: kratos, suémimai be pertrūkio. (nurodydamas ant Zolienės) Ir mano reikalo prie tamstos, bevelyčiau, kad nėkas negirdėtų.

Augustinas: Tos žmonelės gali tamsta neprisivengti . . .

Zolienė: (pašokdama) Aš galiu išeiti . . Šnekėkite.

Augustinas: (i Zoliene) Nereikia! Palik
Przevluckis: Čia tamstos ypatiškas rei-
kalas . . .

Augustinas: Aš neturiu jokių ypatiškų
slėpinių . . . (i išeinančią Zoliene) Aš tikrai
tamstos prašau pasilikti . . . (Zoliene sustoja
ir žiūri pro langą.)

Przevluckis: (piktuoju) Nesuprantu tam-
stos! . . . Ant galio man vistiek!

Augustinas: (sausai) Klausau!

Przevluckis: Ponia Skirgailienė pa-
tyrusi . . . (kranksi) Pana Irena sakėsi . . .
tamsta atmeni . . . kaip viešėjai vasara . . .
(kranksi) Leonas dar liuosas tebebuvo . . .
(kranksi) Kas tuomet galėjo tikėties, kad tokie
užeis laikai . . . Tamsta juk pats numanai,
kad kiekvienas turi būti atsargus . . . (kranksi)
Turbūt tamsta neimsi už blogą . . .

Augustinas: (nekantriai) Visai nesuprantu
tamstos kalbos.

Przevluckis: Ponia Skirgailienė be galio
nerami. Dabar daug nereikia įkliūti į ne-
laimę . . .

Augustinas: Saugok, Dieve! Aš nė-
vieno nenoriu įkliudytิ, o labiau ponios
Skirgailienės.

Przevluckis: Mės tuo tikime . . . mės
tuo tikime . . . Ispėjome, kad tamsta noriai
sugrąžisi fotografiją panos Irenos.

Augustinas: (piktuoju) Ką?! . . . Foto-
grafiją?! . . . Panos Irenos? . . . Tamstai su-
grąžinti? . . . Nékuomet to nebus!

Przevluckis: (atsikeldamas ir lenkdamos su ironija) Ponia Skirgailienė ir pana Irena mane siuntė, kad tamstai liepčiau atiduoti!

Augustinas: (pašokdamas) Netikiu! Neduosiu! Žinau paną Ireną. Vieną-kart davusi, nebeatiminės!

Przevluckis: Nesuprantu, iškur tamstos tokia žinia apie paną Ireną!!

Augustinas: Ir gali nesirūpinti! . . . (lenkdamos) Sudiev!

Przevluckis: (kepurę užsimovęs, neatsisveikinęs spēriai išeidamas) Tfū! (nusispiovęs) Bieso teologija! . . . Mergų fotografijas grobstyt! (išėjės trenkia durimis.)

Scena 5.

Zoliéné: (žiūrėdama liūdnai į Augustiną ir kinknodama galva) Jaunystė . . . paikystė! . . . Kaip matau, dar viena painiava prieš tavo kunigystę.

Augustinas: (užsidengdamas akis) Kas ta painiava prieš griūnančius kalnus, kurie mane slègia į kunigystę!

Veikimas III.

Pasikalbamasis kambarys kalėjimo priemonioje, didelis, tuščias stalas, apklotas žalia gelumbe ir prie jo du krėslu. Suolai pasieniais. Ant stalo rašalas ir plunksnos. Pasikeliant uždangai girdėti girgždėsys raktų jutrinoje. Tuojaus ieina kalėjimo sargas, paskui jo Irena pasipuošusi keleiviškais drabužiais su skrybele; rankos ir pirštai apmaustyti auksu.

Scena 1.

Irena: (i sarga) Vesk mane stačiai prie brolio!

Sargas: Ne, aš to negaliu. Turi čia palaukti.

Irena: Juk žandarų viršininkas sakė, kad aš čia su broliu pasimatysi.

Sargas: Nu, je! . . . Pasimatysi! . . . Bet tuomet, kaip pats viršininkas ateis. (Apsigrežia išeiti.)

Irena: Tai aš turėsiu čia viena laukti? . . . Ar ilgai?

Sargas: (išeidamas) Nežinau!

Irena: (šaukdama) Palūkėk! (traukia iš kisenės piniginę.)

Sargas: (atsigrežia, pamatęs Irenos rankose piniginę, sustojo prie durų) Klausau.

Irena: (paduodama pinigą) Ar nepažįsti mano brolio? . . . Jau bus tris mėnesiai,

kaip čia sėdi. Toks augštas garbiniuotais plaukais, juodais ūsais. Politiškasis nusidėjėlis: pakliuvo už lietuviškumą.

Sargas: Kelintame numeryje jis užda-rytas?

Irena: Aš nėko nežinau. Ar tai ir nu-meriai yra?

Sargas: (prasijuokdamas) Kad numerių nebūtų, kas čia juos skaitytu? . . . O dabar už tas lietuviškas knygas ir už žydus, kiek čia jų privaro?! Kiek šunyje blusų . . . Prasimanė nė šį, nė tą. Labiaus šįmet . . . Vieną išleidžia, du, tris į jo vietą atveža. Tuojau nebetilps, pritruks ir vienos kalėjime.

Irena: Ar gi nepažisti mano brolio? . . . Ar nepastebėjai, kaip išeina pasivaikščioti? . . . Toks dar jaunas . . . vardu Leonas, pa-vardė Skirgaila.

Sargas: Kas čia suvoks vardus — pa-vardes? . . . Tik, kaip tamsta sakai, tokį juodbruvi mačiau! . . . Turbūt tas pats . . . Vis linksmas, vis jam juokai galvoje. Andai išleido čia tokius jaunus vaikiukus. Kaip jie išėjo ant kiemo, ten ant augšto langą at-sidare, išsilenkė, ėmė šaukti: broliai, broliai! neužmirškite surašyti į lietuvių laikraš-čius, ką jūs matėte, kiek mës čia kenčiame! — džiaugdamos juokiasi) ka-ka-ka! . . . Už tokią štuką ponaitis gavo būti be pietų visą nedelią. Viršininkas tokius paukščius gerai pa-mazo . . . Bet kam erzinti? . . . Kad jau įlindai, ir sédék!

Irena: Ar tamsta lietuvis?

Sargas: Nu, kaipgis?!. . . Tikras katlikas, iščia-pat.

Irena: Ir tamsta, išgirdės nelaimingą klinių šneką . . . tuoj viršininkui praneši?

Sargas: Tamsta jauna esi, gyvenimo, vargo nemačiusi . . . O mums vargdieniams reikia žiūréti, iš ko duoną valgome . . . ka-ka-ka (juokiasi truputį sumišęs). Kaip yra sakoma: kieno laki, tam ir lok . . . ka-ka-ka . . . Kiteip kur pasidėsi? . . . Karūmenėje tarnavau, sveikatą padėjau. Čia darbas leng-
vesnis, kaip arti, arba kulti . . . Nors iš algos nėkaip pasimaitinti negalėčiau su pačia ir vaikais . . . Kaip tokia vieta . . . tai, kaip yra sakoma, ir Dievui ir velniui patarnauti . . . žinoma: gudrystė ne vagystė . . . ka-ka-ka . . . Tai kam laiškelį paduos, kitam pirkinėli nupirksci patyliais, kad viršininkas neužuostų . . . Šit už tokius niekniekius ir įkrinta kartais rublelis į delną . . . By tik dangus nematytu, pekla neužuostų . . . ka-ka-ka . . . (mušdamas pirštu į delną), o man vis čia . . .

Irena: Suprantu . . . Suprantu.

Sargas: Tamsta, matyti, ne varnučiais penēta . . . ka-ka-ka . . . išmanai kas pokiek. Jei nori broliui palengvinti, įbruk į leteną žandarų viršininkui keletą įklotų . . . Kad būtumėte iš pradžios neprasnaudę . . . ka-ka-ka . . . tai būtų buvęs iš juodo raudonas, iš raudono baltas . . . (girdéti bil-

desys į duris, sargas pašokdamas) O! jau griaunasi velniai į peklą! . . . Reikia lėkti!

Irena: Ar aš čia viena turėsiu pasilikti?

Sargas: (bėgdamas pro duris) Džiaukis, kol da be sargų! — ka-ka-ka! (Irena apsidairiusi sėdas ant suolo ir pasilenkusi pasiremia ant rankų.)

Scena 2.

Augustinas: (jėjes žiūri atsistojęs į Ireną) A!

Irena: (galvą pakėlusi žiūri iš pradžios nepazindama, paskui pašokus) A! Kunigėlis . . . O! . . . tai netikėtai! (paduodama ranką) Kaip čia laimingai!

Augustinas: Ne vieta laimei prieškalnyje.

Irena: Bet aš teip labai pradžiugau tamstą išvydusi!

Augustinas: (sujudintas) Argi? ! . . . Argi? !

Irena: (atsidūksėjusi) Tamstai jėjas, rodosi man lengviaus čia ir dūsuoti.

Augustinas: (pusbalsiu) Angelas!

Irena: (nenugirdusi) Pagalvok tamsta! . . . Juk čia visa mažne valanda kaip aš sėdžiu . . . (džiaugdamosi) O toks baugus kambarys . . . didelis . . . tuščias . . . šaltas . . . Sargą vos suturėjau valandikę, davusi jam ant alaus. Dar savo amžiuje nebuvau nėkur teip vičvienaitė! . . . Visada būdavau tai su mama, tai su kuo. Bet dabar teip pasiilgau Leono . . . o mama nesveika. Kart važiuoti negalėjo . . . Turėjau tiek laiko viena sėdėti . . . Kažin-

kada ateis viršininkas? ! . . . (pasipurtydama) O aš viena visur bijau . . . Tiktai dėl Leono . . . O jis vargšas dabar visuomet vienas . . . u-u-u! . . . kaip baisu! . . . Gerai, kad tamsta čia atejai, dabar nė sargo nebереiks . . . Man tuož ramiaus. Vis gyva dvasia . . . Užtat teip ir pradžiugau tamstą išvydusi: vis jau nebe viena.

Augustinas: (atšalęs sėzdamas) Aa! . . . teip — tata . . . teip — tata.

Irena: Otamsta dabar? . . . irgi prie Leono?

Augustinas: (dar kaip ne savas) Teip — tata . . . prie Leono? ! . . . (atsikvošédamas) Ne! Ne!

Irena: Aa! . . . teisybė! . . . Buvau užmiršusi. Juk tamstos tėvas teip-pat sėdi.

Augustinas: (atsitekėdamas) Mano tėvą šiandien išleis. Atvažavau pasitiki.

Irena: Ach! koks tamsta laimingas! . . . Kad teip mūsų Leoną šiandien išleistų!

Augustinas: Kas nusidžiaugtų tuomet? . . . Tamstos ir neišmanote, kiek mës, lietuviai, nustojome sulig Leono apkalimu.

Irena: Ir pamislyti, kad tokį žmogų vienos bobos liežuvis pražudė.

Augustinas: Liežuvis . . . baisiausias įrankis . . . labiaus neišmanėlių burnoje . . . Bet . . . ar dovanojote tamstos tai nelaimingai bobai jos ištikrujų baisų nusidéjimą? . . . Ar išpildėte Leono prašymą? . . . Jis ir man nuolat rašo, liepdamas tamstoms priminti Stungurio visos šeimynos likimą.

Irena: (sumišusi) Stungurys? . . . Juk Stungurys yra teip laikomas kalėjime, kaip ir pats Leonas . . . Pildome jo norą.

Augustinas: Stungurys, žinau. Bet Leonas, žinodamas pasielgimą jo žmonos, dėlto neliaujasi reikalavęs, kad tamstos ir ja rūpintumėtės.

Irena: (kaip ir ne savo) Bet sakyk man, tamsta, kas man daryti? . . . Mama ir ponas Przevluckis nenori nė klausyti apie tat. Sako, Leonas nėkuomet nesižinojęs ką darės, ko norėjęs. Juk nė Stunguriui nebūtų nėko davę . . . bet Leonas nė tu pinigų, kur mės jo išlaikymui buvome sudėjė, nevarstojo . . . tik kalėjimo kruopas srébė . . . kol patikriname, kad mės ir Stunguri teip-pat, kaip ji, aprūpiname . . . Pati skaičiau, kaip viename laiške rašė: aš ji iutraukiau prie to darbo, už kurį turime dabar lygiai kentėti . . . Nevertas būčiau nė doro žmogaus vardo, kad dabar vienas naudočiaus geresniu padėjimu, užmiršdamas vargdienj.

Augustinas: Na, o kaip su Stungurio žmona ir vaikais? . . . Kad ir jie ne kalėjime, bet be duonos ir pastogės, kur dings vargšai?

Irena: (ištraukusi nosinę šluostydamos ir verkšlendama) Man kiekvienas Leono žodis yra šventas . . . Ar aš norėjau, kad ją išvytu? Ko neprašiau . . . Bet ar aš viena galiu visiems atsispirti?! . . . Visi šaukia! . . . Visi mane baria! . . . Kiek aš kenčiu! . . . Ne tik

mama, bet ir kaimynai, labiausiai giminės... Atvažiavę kiek šaukia, kiek išmėtinėja... Pagaliaus kiti ir džiaugiasi, kad Leoną uždare!... Sako, ir man jis būtų galva apsukęs, ir mane įkliudes.

Augustinas: Ar tamsta supranti, kad gyvenant karštos kovos laike, tenka visoko išgirsti?!... Bet mūsų priedermė nenusiminti, neapsileisti... Pažvelkime į žmonijos istoriją, kokiais keliais tobūlinosi. Visur ir visada prakilnesnieji, kurie vedė žmones prie teisybės ir šviesos, kol nebuvo didumo neteisybų paveikiami, buvo šaukiami maištininkais, tvarkos ardytojais... prakeiktais... Paimkime nors krikščionystę: ką darė pagonis su apaštala?... Kankino, užmušinėjo... Po kiek šimtų metų už tuos pačius darbus visi garbindami galvas lenkė prieš juos... Toliaus, kada viena žadėtojo dangaus viltis nebepakokino prakilnesnės ypatos, kaip tuomet pasielgė tie patis krikščionis su žmonėmis, jieškančiais teisybės moksle, ne vien tikėjime?... Kaip keli šimtai metų atgal žudė krikščionis eretikus, teip dabar valdžia ir visi atžagariai persekioja socialistus, litvomanus ir tuos visus, kurie nori suardyti senosios visūmenės įstatymus, slėgiančius žmones... Kurs tik yra pažinės savo darbo tikslą, turi nebijoti nėkokių persekiojimų, bet tolyn žengti prie teisybės. Ar nesidžiaugtų tamstos širdis nors trupinėliu prisidėjusi prie to viso, ką brolis buvo pamiles?

Irena: (sudėdama rankas) By tik mokėčiau! . . . By tik tamsta man nors kiek patartumei . . .

Augustinas: (sujudintas) Aš seniai būčiau tamstai patareš . . . tik vis neišdrīsau.

Irena: Kodėl? Kodėl? Ach! tamsta! Tai mano svajojimas sutikti, atrasti toks žmogus!

Augustinas: (rimtai) Man rodosi, jog tamsta dar aiškiai nė nenumanai mūsų tėvynės padėjimo. Ne čia vieta supažindinti tamstą su visukuo . . . bet nors trumpai noriu paaiškinti, nes paskui nelengva bus mudviem susitikti . . . (tyliaus) . . . Juk žinai, kiek įvyko dabar suėmimų?

Irena: (kinknodama galva) Žinau, žinau . . .

Augustinas: Geriausios pajėgos pūna kalėjimuose. Juk tat daugiausia sūnūs ir broliai tų vargšų tamsuolių, kurie neišmano kurlink tos jaunos, narsios dvasios juos veda. Suėmimai netruko savo padaryti: paskleidė baimę, nusiminimą ir abejojimą po visą kraštą. Likusiųjų, susipratusiujujų uždavinys neleisti įsiviešpatauti toms žemyn dvasią traukiančioms pajėgomis, kad bent nežūtų tie grūdai, tų kankinių pasėtieji. Rankų tokiam darbui permaža . . . o aiškiai matome, kad be kovos ir aukų valdžia mums nėko nesiruošia duoti . . . todėl ir tamsta neturėtumei atsisakyti nuo prisidėjimo . . .

Irena: (su spindančiomis akimis, meiliai) Kuo tik mokėsiu, kuo tik galēsiu . . .

Augustinas: Toksai vargas Stungurienės ar mažą paskleis baimės ir abejojimo? — Būtinai tamsta turi ją aprūpinti . . . o jei atsisakysi, tai mės, lietuviai, laikysime tamstą, kaipo mūsų darbo naikintoja.

Irena: Ką gi aš padarysiu, kad pati savujų pinigų neturiu, mama gi ir teipjau dėjuoja, kad daug jai išeiną ant Leono ir Stungurio . . .

Augustinas: Kaip tamsta gali sakyties neturinti? (rodydamas) O tie auksai, tie akmens ant rankų . . . kaklo . . .

Irena: (nusiminus) Aš nežinau . . . kaip mama . . .

Augustinas: Kam čia mama minėti? . . . Žiūrėti biauru į tuos papuošalus . . . kada tamstos brolis ir kiti jo draugai tokiam sunkiame varge. Suaugusi esi ir pati už save turi atsakyti, kaip ir kiekvienas kitas žmogus. Turi žinoti, kas tamstai brangesnis, ar tie auskariai, tie visokie pakabučiai, kurių nė vardų nežinau . . . ar . . . ar . . . ta idėja, už kurią tiek kenčia mūsų brolių šaltuose urvuose . . . nevienas be prijaučiančios širdies, be duonos kąsnio . . .

Irena: (pasikeldama ir visus auksus nuo savęs maudama) Imk tamsta! Iš to paties gal išteks ir Stungurienei sušelpti . . . Aš pati negaliu. Mama ir Przevluckis kliudo. Tamstai pavedu ją aprūpinti.

Augustinas: (sujudintas) Visiems būtų lengviaus kentęti, kad matytų, kokių jau dukterų mūsų nelaiminga tėvynė susilaukė.

Irena: Pamokyk tik mane ir toliaus . . .

Augustinas: Rimi laikai . . . reikalauja ir rimių darbų. Ar nebijosi, prieikus knygas priimti . . . suslėpti? . . . reikalaujantiems su-teikti?

Irena: Aš jaučiu, kad šaly tamstos likčiau visai, visai kitokia . . . Daug, daug geresnė . . . o gal ir laimingesnė . . . (Duris girgžda, Irena ir Augustinas atšoksta nuo viens-antrou.)

Scena 3.

Žandarų viršininkas ir sargas jeina. Sargas pasi-lieka prie durų.

Žandarų viršininkas: (pasergėjęs Au-gustiną ir Ireną) O! tamstos jau laukiate! (atsisėda prie stalo ir rašo, parašęs duoda sargui) Nunešk tuos raštus kalejimo prievalzdui! (sargas su raščiuku išeina, žandarų viršininkas vėl rašo; po valandėlės jeina senis Jonulis. Augustinas puola prie tėvo.)

Jonulis: Ačiu Dievui! vaikel! Išvargau vargus! . . . Ačiu Viešpačiui ir tau ponel, kad manęs pagailėjai (puola ir bučiuoja žandarui rankas).

Augustinas: (norėdamas tėvą sulaikyti) Kam tata?? . . . Kam? . . . Nereikia!!

Žandarų viršininkas: (linksmai seniui per pečius suduodamas) A! a! seni! . . . pasi-mokei . . . pasimokei . . . Keliauk besveikas!

Jonulis: (žemai lenkdamos) Sudiev, su-diev, ponel! . . . Kad ponas Dievas tamstai

sveikatą duotų, kad manęs vargšo pasigailėjai . . .

Augustinas: Eikime tata! . . . Eikime! . . .
Užteks . . . užteks . . . (išsiveda senj).

(Tyla. Žandarų viršininkas rašo.)

Irena: (palūkėjusi valandėlę nedrąsiai į žandarų viršininką) Ar aš veikiai pasimatysiu su broliu?

Žandarų viršininkas: (rašydamas, nepažvelges į ją) Sakiau laukti! . . . (Irena atsišėda vėl ant suolo; žandarų viršininkas vis rašo. Ilgokas tylėjimas.)

Scena 4.

Girdėti durų bildesys, jeina Leonas su sargu. Irena pašokusi puola prie jo.

Žandarų viršininkas: (i juodu staiga)
Kalbėkita rusiškai! . . . Ir tik apie namų reikalus! . . . O neklausysite, tuož liepsiu išvesti!

Irena: (apsikabinusi Leoną graudžiai verkia)
Leos! Tu kankinys! Tu šventas! Tu mūsų karžygys!

Žandarų viršininkas: (pripuolės atplėšdamas Ireną nuo brolio) Lauk ji veskit!

Veikimas IV.

Ta-pat Jonulių troba. Jonulienė roputes skuta.

Scena 1.

Zoliénė: (jéjusi dairosi) Kur Augustinas?
(eidama prie kamaros durų) Turbūt čia!

Jonulienė: (ranka grūmodama) Neik!
Neik!... Nepažadink!... Ką tik užmigo...
Per visą naktį be miego!

Zoliénė: Ar jau jis toks blogas? (sédas
greta Jonulienės).

Jonulienė: O ar aš žinau?!... Tik
mačiau, kad per visą naktį kamaroje žiburys
degė... Kuomet akis pakėliau, tuomet šviesą
mačiau... O jis?... Ar pasakys kuomet
žodij?... Tylis tik! Nyksta!... O tas ko-
sėjimas!!... Nė mums miegoti neduoda.
Kartais kaip uždyks... šoksiuos iš miego...
Žinai, kaip jis nekenčia, lankomas, o man
teip baugu, kad be kunigo nenumirtų...

Zoliénė: Et!... Dievo valia dar su
mirimu.

Jonulienė: Juk nė negal patverti teip
žudydamos!... Vidurnaktį kartais praversiu
duris, pasižiūrēsiu: berašas ir gana!...
Kuri ten šunį reikia rašyti dienas, naktis?!

Sveikiausias nusiveiktų be miego! . . . O kiek žibalo išdegina! . . . Nespėjame pirkti! . . . Turime tokį liaką dešimtimi svarų. Būdavo, kad nupirksite du . . . tris per žiemą . . . o dabar kas nedėlia, kas nedėlia! Dabar tik, kaip blogesnis, tai jau antra nedėlia, kaip žibiname tą patį.

Zolienė: (ištraukusi iš kišenės peili, atsilenkusi, pradeda skusti) Nerūgok, kūma . . . mūsų nė galva negali išnešti, kiek jis gero padaro savo raštais, ir per jo darbus atminimas apie jį amžiams gali palikti.

Jonulienė: Ir tu, kūma, pasenusi neturi proto užstovinėti už tuos pusgalvius! . . . Kokia čia nauda iš tų raštų?! . . . Patys rašo, patys skaito! . . . O ant žmonių tik žandarus užtraukia. Kol raštų nebuvo, ar girdėjo kas tokius deliogus, kaip dabar su žydų muštynėmis, kratomis, kalėjimais?! . . .

Zolienė: O kad nebūtų raštų, dar pikčiaus būtų.

Jonulienė: (šaukdama) Kas gi būtų pikčiaus?! . . . Kas pikčiaus?! Ar per tuos raštus kas mokesnius numazino?! . . . Ar laukai geriaus išduoda?! . . . Mūsų darže kaip supūsta bulbės, teip supūsta! . . . Kaip nuskendę batviniai, teip nuskendę . . . Kol tų raštų, gazetų nebuvo, kviečiamas dar mokėjo po penkis rublius . . . Linai ir buvo pamokami! . . . O šįmet už kviečius nė trijų negavo . . . o linų nėkas nė klauste neklausė . . . O žibalas! . . . Dargi ir žvakių

pirkau . . . Užsimanė . . . O pats sudžiūvo!
Gyvas nabaštikas. Nieko nevalgo!

Zoliénė: Valgi, kūma, kad pataisytumei
geriaus . . . Vakar paragavau: batviniai
tokie sūrūs, mësa rūkinta, neišmirkyta . . .
Truputį vargšas paknipčiojo, ir paliko visas
torėlis . . . Iškur jam bus ta sveikata?

Jonuliénė: Ką gi aš duosiu? . . .
Sviestą pabaigiau, kiaušiniai po auksiną de-
šimtis . . . karvės užtrūko . . . Pirma, kol dar
milžosi, vis pieną gérė . . . Jautienos tėvas
neperka . . . (numojusi ranką) kad ir kaži-ką
jam taisytum, juk matyti, jog nėkas iš jo
nebebus! . . . Pats tos ligos jieškojo . . .
Kad būtų į seminariją dar grižęs . . .

Zoliénė: (greitai) Tai seniai būtų po
žemės! . . . Juk jis iš mažų dienų buvo silpnas.

Jonuliénė: Kad ir silpnas buvo, vis dar
tūrėjos . . . (kinknodama galva) Lygiai aš da-
bar nežinau . . . Kaip parvažiavo paskutinę
vasara, aš tuoj numaniau, kad jau biesas
užlindo už nugaros! . . . Toks ne savas, toks
sumišęs, nė žodžių negal sugaudyti! . . . Nors
aiškiai nepasakė, bet mano širdis prijautė,
kad džiaugsmo vietoje sulauksime didesnio
vargo . . . (verkdama) Tieki mūsų ašarų iš-
gérė! . . . Tieki pinigų nuėjo ant nėko.

Zoliénė: Neverk, kūma! Ką padarysi,
kad Dievas nedavė jam sveikatos! Argi jis
sédėtų jums ant sprando, kad nebūtų jam
uždraudę daktarai visokį darbą, labiaus daug
šnekėti. Pati girdėjau, kaip pasakė: kad

ramiai sėdėsi ir tylėsi . . . gali išgyti . . . O kas iš mūsų nori mirti? Labiaus tokioje jaunystėje.

Jonulienė: (didžiaus verkdama) Čia tik suvertimas ant nesveikatos! . . . Kiek aš būdavau užpulsiu jį beverkiant! . . . Neduos paklausti! . . . Paslėpęs ašaras nurodys linksmumą. Mano širdis akmeniu pavirto . . . Nė jo kaip klausti . . . nė tėvui kaip sakyti . . . Vaikai būdavo pasakoja, kaip išeisim prie darbo, pasilikes verks, verks . . . net balsu pasikūkčiodamas . . . per dienų dieinas . . . Sakau sau — ir aš susergēsiu . . . Užlijo, ravėti nebgaliu, žemė šlapia, su šaknimis raunas, taigi einu pamažu į vidų: duris buvo pravertos, aš basa . . . patyliais priejau prie kamaros durų, pasilenkusi ir žiūriu pro plyši . . . Jis nejunta! . . . Tik žiūriu! . . . Besituris rankoje kaži-kokį paveikslėli . . . tokį nedidelį . . . kaip į knygą dedamą, tik stresnis . . . Manau sau, kad čia švestas būtų, tad jis atsiklaupęs melstus . . . Juk ir švento Pranciško žyvate skaičiau ir pamaliavotą mačiau, kaip jis atsiklaupęs ašaromis apsiliedamas prieš Nukryžiavotąjį meldės . . . O čia, atsisėdės, nusitvėrės paveikslėli, o ašaros kaip lietus lija . . . Tai jau sakau: vaikai nemelavo. O sau tariu: palükėk, turi prietis siūlas kamuoli. Tyliu per visą nedelią, kaipo nieko nežinodama . . . ir sulaukiau progos. Saulėta pavakarė buvo, sakau: tokia graži! . . . eik pasivaikščioti! . . . Paklausė, iš-

ėjo. Aš tik žiūru pro langą, ar toli nuéjo. Kaip tik iš kiemo, aš į kamara... Ėmiau versti po visas knygas, po visus raštus, po stalčių!... Pačiam gale ir radau!... Į tokį popierinį maišiuką įkištą!... Pažinau tuo, kad tas pats!... Žiuriu... net man akis pabalo!... Tos biesienės portograpija!!... Kaip verdančiu vandenimi mane perpylė...

Zoliénė: Ar tokią baisią baidykę pamatei?

Jonulienė: Pikčiau kaip velnią! Aš jos gyvos nekenčiu!... O čia pasipūtusi, kaip rupūžė... Spiovau ant akių!

Zoliénė: (juokdamos) Ant ko??

Jonulienė: Ogi ant tos portograpijos Skirgailiukės.

Zoliénė: Ir ką čia teip pikta pamatei?!... Lygiai negali pažįstamos fotografijos turēti?

Jonulienė: Man nepasakysi. O kam gi tos ašaros?... Dar gi tą biesą rankose laikydamas... Kaip aš neturėjau spiauti?... Kad iš jos visa nelaimė išėjo. Kaip mečiau į žemę!... Sutrypiau kojomis, paskui įdrėbiau į ugnį, kad nė papédžių jos nebeliktų.

Zoliénė: Tai jau ir Augustinui pripasakoja pamokslų?

Jonulienė: Ne! Jis man nėko... ir aš jam nėko... Žiūriu tik, ką tu darysi?... Vakare, kad jieško, kad verčia!... Tą vakarą, nė naktj, nė rašyti nebesėdo... Tik per kiaurą naktj: šnabždu, šnabždu! po savo popierius, po raštus... Man ir juokai ir

širdj̄ skauda, žinoma, kaip motynai: vaiko vis gailu . . . Nors tiek padariau, kad nuo to laiko truputj̄ nustojo verkęs . . . Juk ir jis nekaltas, kad jam akis apmonija . . . O biesas nēkuomet nemiega: ką pats nepadaro, mergą pasamdo.

Zoliénė: Ar seniai tat atsitiko?

Jonuliénė: Ogi šj̄ rudenj̄.

Zoliénė: Juk dar po to buvo išvažiavęs į seminariją.

Jonuliénė: Kas yr, kad buvo? . . . O galvoje vis jau jam maišësi.

Zoliénė: Kad tuomet būtų jam galvoje susimaišę, nebūtų važiavęs . . . O kaip nebevaliojo sveikatos, susirgo . . . tuomet pametė. Čia mergos kalčios aš nematau.

Jonuliénė: Neapsuksi man galvos! . . . Ir drabužiais dar vilkéjo ir tyléjo . . . kol tik nuvažiavo tėvo parsivežti iš kalėjimo. Kas ten atsitiko, nebežinau, tik mano širdis jaučia, kad ta merga tuomet turėjo jam pasipainioti . . . Parvažiavo nebepažistamas: ir serga . . . ir verkia . . . ir kunigiškas jupas liepė nudanginti ant augšto . . . Dar aš sakau, kam čia reikia? . . . Te-kybai čia-pat! . . . Norėjau kamaroje sukabinti, rodos neužstotų daug vietas . . . būčiau uždengus gražiai nuo dulkių . . . Bet jis: ne ir ne! . . . Verkdamas rankas bučiuoja: nebevilkésiu! nebebūsiu kunigu! . . . — O tu, kūma, gal ir seniaus apie tą žinojai! Nesigink! Tik tyléjai, man néko nesakei . . .

Zolienė: (pečius patraukusi) Bene jis man pasakojasi?!

Jonulienė: Kaip paskui pavadinęs kriaucią, liepė persiūti: mano širdis kuo nepersprogo: rodos, kad mano kailį karpo . . . (verkdama) O kaip atsimenu, kaip mudu džiaugėvos su tėvu . . . Rodos negailėtum nė paskutinius šarkus parduoti, by tik jam gražius drabužius pasiūdintum . . . Ar maža išeina tokioms ilgoms jupoms? . . . Ar dešimtį mastų gelumbės po pusantro rublio nupirko . . . Tokios gražios, spindančios . . . o dabar viską suputėjo! . . . Ir pats nėkais nuėjo ir mus nuvarė . . . Nebeišsisuksim kitelip! . . . Jau šnekėjova su tėvu: kad teip, tai teip! . . . Išpardavinėsiva visus gyvulius, žemę išduosiva, pačiu-du su mažesniaisiais vaikais į kamarą įlisiava . . . o jis jei nenumirs, te-rašai savo raštus nors patvoryje atsisėdės! (susiiimdama akis prijuoste ir šaukdama) Ar tokiam galui aš visą amžių vargau!! . . . Kad jis būtų negimės! . . . Kad jis būtų mažas nusprogės!

Zolienė: (staiga) Kaip tu, kūma, nebijai pono Dievo, teip keikti?! . . . Bent nešauk!

Jonulienė: Kur nešauksiu, kad mano širdis kraujais sukepusi! . . . Aš ant jo pamislyti negaliu! (vis balsu verkia).

Zolienė: Cit! Cit! . . . Gal jis užgirsti! (girdėti už scenos kosėjimas) Šit jau pabudo, kosti! . . . Nereikia jam vargšui širdis graužti! . . . Gal, jau jo amžius visiškai trumpas. Ar

jam neskaudu matyti motyna verkianti?!. . . (girdėti vėl kosėjimas už scenos) . . . Klausykis! Klausykis! . . . Kaip uždyksta. (rūpestingai) Verčiau prasišalink, kad jis jėjes nepamatytu ašarų . . . Tokiam ligoniu bus skaudu . . . Pagailék jo! . . . Išeik verčiaus!

Jonulienė: (tyliaus verkdama) Juk ir mano vaikas . . . Man dar didžiau širdj skauda . . . Tamsta svetima, o mat gailiesi . . . Kad teip nori, pabūk dar valandikę . . . Idaviau Morkienei marškinius siuti, nubègsiu parsinešiu (išeina).

Zolienė: (prisiartindama prie kamaros durų patyliais praverdama) Ar jau nebemiegi? . . . O! jau atsikélęs . . . (Augustinas įeina pro duris) O laukiu, tariau, kad miegi . . . (išsigandusi) Bet kas tau rados?! . . . Ko teip atsimainės . . . Vakar dar toks tvirtas buvai, o šiandien teip sublogės . . . né vaikščioti negali.

Scena 2.

Augustinas: (Zolienės vedamas, susièmęs krūtinę, kojas vos pavilkdamas; eidamas vis apsistoja ir kosti šnekédamas dusliu balsu) Visiškai nemiegojau.

Zolienė: Gal, neužmigai, kad mës čia teip balsiai šnekėjome?

Augustinas: (séda ant lovos ranka numodamas) Et!

Zolienė: Nelaimingas tu, vaikeli! (taisydama jam patalynę, statydama jam priegalvį pasienyje už nugaros) Sësk giliau! Atsikalk i

priegalvį! (ima antklotę, užkloja jam ant kojų)
Kad tau kojos nešaltu! Kam tu teip vargsti
be galo per naktis su tais raštais?

Augustinas: Raštai mano vičvienaitis
nusiraminimas... Kaip rašau, tai bent nėko
nematau, negirdžiu... O matei pati, jog
skaudu girdēti... Bet šią naktį nerašiau...
kitą darbą padariau... (šnekėdamas vis apsi-
stoja, kosti ir balso pritrūksta) Palikau bede-
gantį žiburi kamaroje tyčia, kad manės ne-
pasigestų... Susiglemžęs atsišaukimus, kiek
turėjau, nusivilkau į Gardus ir visus išlipinau
... pastačiau ant savo.

Zolienė: Kodėl tu man nepasakei, vai-
kel?... Aš būčiau tat padariusi... Vis už
tave sveikesnė... o tu visiškai nuvargai.

Augustinas: Užtat, kad sveikesnė, turi
didžiaus saugoties... Mano amžius, šeip ar
teip, nebeilgas... Manimi tėvynė ne ilgai
besinaudos... Tau teks visur pavaduoti...
kalėjime pūnančius ir po žemės palindusius...

Zolienė: Ko čia nėkus tauziji?!...
Bet kaip tu valiojai nueiti?... Maž pusantro
varsto bus į Gardus.

Augustinas: Nuėjau... ir, kol lipdžiau,
nėko pavargimo nejutau. Džiaugiuos tik
manydamas, kaip tie lapai pradžiugis žmo-
nes... Gal, ne vienam sujudis širdi, pakels
dvasią... O tiems šunsnukiams išgästis ir
darbas nuskusti... Kaip atlikęs ėmiau grižti,
tokia apėmė mane baimė, toks šiurpulys...
tarytum kas pasiginės griebia man už sprando

... Samprotauju, jog, turbūt, iš ligos ta baimė, bet jausmų nėkaip negaliu pergalėt ... Bėgu ir bėgu, kiek tik bevaliodamas ... Per koki varstą nuo namų metėsi kraujas pro burną ... akjs aptemo, širdis apšalo ... vos tik beparsivilkau ...

Zolienė: Perdaug dirbi, perdaug ...

Augustinas: Dėl tėvynės labo nėkas nékuomet nėra perdaug ...

Zolienė: Tu dėl tėvynės ir dėl tėvynės, bet kam teip varginties ... Rašyti vis dėlto lengviaus ligonui ... o dabar atiduok man tuož visus raštus, kokius turi, pas mane bus atsargiau ...

Augustinas: (neramiai) Dėlko?! Dėlko?!

... Ar vėl kas ką pliauzoroja?

Zolienė: Ir kaip dar! ... Girdėjau mieštelyje ...

Augustinas: Netikėk! Neklausyk! ... Juk žinai pati, kiek kartų dabar buvo šnekos iškilusios ... O vis dėlto iš piršto išlaužtos ... Verčiau parodyk, ką parvežei? ... Ar daug pristatė šjkart?

Zolienė: Didelią naštą parvežiau, bet viską tuož paslėpiau!

Augustinas: (iš piktumo net sukrutėjės) Ir tamsta dar mane žudai?! ... Žinai, jog tas vienas man gyvastį prilaiko! ...

Zolienė: Ko teip nekantrauji?! (traukdama iš kišenės) Nusiramink! Šit paskutinius „Varpo“ ir „Ūkininko“ numerius atnešiau.

Augustinas: (džiaugdamos griebia ir skleidžia) Ar nauja nėko daugiaus nėra? . . . Nė knygučių?!

Zolienė: (skubinasi) Neturėjau laiko nė perveizdėti! . . . Tik man savo atiduok! (eidama į kamara) Aš pati susirinksiu!

Augustinas: (šaukia piktais) Neik! Nelliesk mano raštų!

Zolienė: (atsigreždama) Aš tau sakau, kad tikrai reikia surinkti.

Augustinas: (pykdamas) Aš nėkaip nereidžiu! Aš netikiu bobų plepalais!

Zolienė: (grįsta ir sėdasi pas lovą ant kėdės) A, Jezus Marija! Kad su tavim negalima susirokuoti!

Augustinas: Tai rokuok! . . . Kas nereidžia?

Zolienė: Kad ką gera bepigu rokuoti! . . . O tokioms žinioms bijau ir burną tepti.

Augustinas: Ar mus nelaimingus „litvomanus“ nepripratina žmonės prie blogų žinių? . . . Ar aš tiek begirdėjau? . . . Sakyk! . . . Turbūt, vėl ką-norint pažystamą suėmė?

Zolienė: Atspėjai!

Augustinas: O kas pakliuvo?

Zolienė: Skirgailytė Irena.

Augustinas: (sujudintas) Kaip?!. . . Kada?!

. . . Už ką?!. . . O, nelaimė! . . . Nelaiminga!

. . . Tokia nedrąsi!

Zolienė: Kad pakliuvo, tai dar nėkas, tatai mums paprastas daiktas, bet . . .

Augustinas: (pašokdamas) Bet?!. . .
Bet kas?!

Zolienė: Bet verčiaus, kad jos liežuvis būtų nupuves! . . . Ką tik seilė atnešė ant liežuvio, viską išpliauzorojo . . . Visus išdavė . . . visus sukišo . . . Teisybė, tuo pati išsipirko. Palaikė tris dienas, kol viską išpliauzorojo ir paleido.

Augustinas: Neteisybė! . . . Neteisybė! . . . Mergaitės šlovės plėsimas! Nė žodžio daugiaus! Negaliu klausyties!

Zolienė: (pašokus) Vaikel! Ar esi nutvėrės mane kuomet meluojant? . . . Pagaliaus šiandien, kad tu toks silpnas, ar aš norėčiau tavo širdį gadinti, kad būtų neteisybė! (eidama arčiau ir glostydama ji) Vaikel! Nesiožiuok! Leisk man paimti raštus. Neprapuls pas mane . . . Tesie melagingos žinios! . . . Atsarga gėdos nedaro.

Augustinas: (rūsciai) Nereikia! . . . Neduosiu!

Zolienė: Aš nelaiminga! . . . Ką aš sutavimi darysiu? . . . Širdies neparodysiu.

Augustinas: Negaliu nė klausyties, kad nėkus plepi! . . . Jeigu, kaip sakai, viską išpliauzorojo, tad ir tavęs neaplenkė! . . . Kaip gi mano raštus imsi pas save?

Zolienė: Aš ne šiandien gimusi! . . . Pas save nėko nepalikau, teip įkišau, kad nė velnias nerastu, tik dar iščia reikia išrinkti.

Augustinas: (ginčydamos) Sakiau, kad neduosiu, ir neduosiu! . . . Paskutinj žodj sakau. Netikiu, ir neduosiu!

Zoliénė: (liūdnai prasijuokusi) Koks tu, vaikel, netikėlis!

Augustinas: (by negirdėdamas skleidžia laikraščius) Žiūrėk! Klausykis arčiau, kokios eilės jau prie mūsų išdygo . . . (skaito tankiai kosédamas)

Baimė, negniaužyk krūtinės, duok mums
ginties nuo gudų,

Lietuva mūsų tėvynė, garbė ir laisvė žmonių.
Jei ir numirti prisieitų, jieškant teisybės,
šviesos,

Vis mūsų darb's nepragaištų, nes broliai
dirbę nestos.

Verkia ir didžiai dūsauja minios varguolių
žmonių,

Rankas ištiesė maldauja, mums pagailėti ju
kančių . . .

Jei ir numirti prisieitų, jieškant teisybės,
šviesos,

Vis mūsų darb's nepragaištų, nes broliai
dirbę nestos.

Lai mus prie karų rakina, ištrem' Gudijon
visur,

Lai kalėjimuos kankina, mēs nekeliausma
svetur.

Jei ir numirti prisieitų, jieškant teisybės,
šviesos,

Vis mūsų darbs nepragaištų, nes broliai
dirbę nestos.

Jau nebetoli tas laikas, kuomet varguoliai
pabus,
Brolių sermėgių vainikais, laurais papuoš
mūs' kapus . . .

(baigdamas skaityti uždyksta, pritrūksta balso, abiem rankom griebias už krūtinės, kartu spauzdamas laikraščius prie savęs.)

Zolienė: (pripuldama) Matai, kaip pa-
vargai, vaikeli! . . . Kam skaitei? . . . Gal tau
vandens?

Scena 3.

(Atsiveria durjs, susigriauna žandarai, Augustinui galva svjra, rankos leidžias.)

Zolienė: Jėzus Marija! . . . Kas tau?!
(griebdama už rankų) Jėzus Marija! . . . Šalta
jau . . . Motute! . . . Kur? . . . (labai nusigan-
dusi) Žvakės! . . . Ir teip staiga! . . . Be kū-
nigo! . . .

Žandarų viršininkas: Jau mēs čia
nebe pirmą sykj, kaip namie! . . . (eidamas prie
lovos) Štai ir nusidėjėlis! . . . (traukdamas mirš-
tančiam iš-po rankų laikraščius) Nė jieškoti ne-
reikia raštų! . . .

Zolienė: (šokusi stumia žandarų viršininką
už krūtinės) Šalin! Tu bedušnikė! . . . Duok
bent numirti!

Antras žandaras: (prišokės, nutvėrės už
pečių Zolienę) Kas tu? ! . . . Kaip tu dristi? !

Zolienė: (traukdamos) Šalin! Leiskite! . . .
Ar jūs ne žmonės? ! . . . Širdies neturite! . . .
Matote, miršta!

Žandarų viršininkas: (kumstj sugniaužęs jai po nosies) Kas tu tokia! . . . Sakyk! . . .

Zoliéné: (tampydamos) Jézus Marija, leiskite! (klaupdama ir apkabindama Augustino keilius, graudžiu balsu šaukia) Jézus Marija! Juozapai Šventas! Priimk dūsią mano! Jézus Marija! Juozapai Šventas! Į rankas tavo atiduodu dūsią mano!

Žandarai: (atplėšia Zoliénę) Kas tu? ! . . . Sakyk? ! . . .

Zoliéné: (verkdama) Zoliéné Antaniené! Tik leiskite! (nori pulti atgal prie Augustino verkdama) Jézus Marija! Juozapai Šventas! . . . Susimilk ant mirštančio! . . .

Žandarų viršininkas: (išsitraukęs ir žiurédamas į knygutę) Zoliéné Antaniené . . . Imkite! . . . Ir ta mums reikalinga! (Visi žandarai puola prie Zoliénés).

Galas.

Spauzdinta pas Otto v. Mauderode, Tilžėje.

GER 908

